

בענין "נבואת" בלעם הרשע

יום ה' לש"ק פ' חוקת-בלק, תשפ"ג

1. ספרי, פ' וזאת הברכה (פיסקא שני"ז)

(י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ואיזה זה זה בלעם בן בעור אלא הפרש יש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם משה לא היה יודע מי מדבר עמו, ובלעם היה יודע מי מדבר עמו, שנאמר +במדבר כד טז+ נאם שומע אמרי אל משה לא היה יודע מתי מדבר עמו עד שנדבר עמו ובלעם היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר ויודע דעת עליון, משה לא היה מדבר עמו אלא כשהוא עומד שנאמר +דברים ה כח+ ואתה פה עמוד עמדי ובלעם היה מדבר עמו כשהוא נופל שנאמר +במדבר כד ד+ מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים משל למה הדבר דומה לטבח של מלך ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו.

2. ספרי, פ' שופטים (פיסקא קע"ה)

(טו) נביא מקרבך, ולא מחוצה לארץ. מאחיך, ולא מאחריים. יקים לך ה' אלהיך, ולא לגוים ומה אני מקיים +ירמיה א ה+ נביא לגוים נתתיך בנהג מנהג גוים. אליו תשמעון, אפילו אומר לך עבור על אחת מן המצות האמורות בתורה כאליהו בהר הכרמל לפי שעה שמע לו סליק פיסקא.

3. רמב"ם הל' יסודי התורה ט:א

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת... לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה, ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו...

4. עבודת המלך (שם)

ובספרי שופטים... וקשה מאד לומר שאין זה לדינא אלא הבטחה לישראל שלהם יקים ה' נביאים מאחיהם, ולא מאחריים ולא לאחריים, וצ"ל דהספרי ממעט אחריים רק ממצוה דאליו תשמעון דגביה קאי, אבל לא מדין נביא השקר דשם לא כתיב מאחיך כלל, וממעטינן שם רק חשוד למפרע עיין מבארים, ולא יותר...

5. רמב"ם הל' יסודי התורה ז:א

מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן העניינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברוך הוא כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו, ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר.

6. מורה נבוכים ב:מא

ודע כי מי שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או באהו דבר מהשם, שזה לא יהיה בשום פנים אלא בחלום או במראה הנבואה, וכבר באה ההגדה על הדבר המגיע לנביאים לפי מה שבא בו הספור בספרי הנביאים על ארבע צורות. הצורה הראשונה, יגלה הנביא שהדבור ההוא היה ממלאך בחלום או במראה. והצורה הב' שיזכור דברי המלאך לו לבד, ולא יבאר שזה היה בחלום או במראה, מפני שהוא סומך על מה שכבר נודע שאין נבואה אלא על אחד משני הפנים, במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו. והצורה הג' היא אשר לא יזכור מלאך כלל אבל ייחס המאמר לשם ית', שהוא אמרו לו, אלא שהוא יגלה שבאהו הדבר ההוא במראה או בחלום. והצורה הרביעית, שיאמר הנביא מאמר סתם שהשם דבר אליו או אמר לו עשה זה או אמור זה, מבלתי באור לא בזכרון מלאך ולא בזכרון חלום, מפני השענו על מה שכבר נודע והושרש שלא תבא נבואה ולא חזון אלא בחלום או במראה וע"י מלאך, ואמנם מה שבא על הצורה הראשונה כאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב, ויאמר אלהים אל בלעם...

בענין "נבואת" בלעם הרשע

יום ה' לש"ק פ' חוקת-בלק, תשפ"ג

7. מורה נבוכים (שם)

אמנם מה שיאמר בו ויבא אלהים אל פלוני בחלום הלילה אינה נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא, כי ענינו שבאה הערה מאת השם לאיש ההוא ואח"כ באר לנו שההערה ההיא היתה בחלום, כי כמו שסיבב השם התנועע איש אחד להציל איש אחד או להמיתו, כן סבב חדוש ענינים רצה לחדשם בחלום לילה, שאנחנו לא נספק שלבן הארמי רשע גמור עע"ז גם כן, ואבימלך אף על פי שהיה איש טוב בעמו, כבר אמר אברהם אבינו על ארצו ועל ממלכתו רק אין יראת אלהים במקום הזה, ובא בכל אחד משניהם ר"ל לבן ואבימלך, ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה, וכן ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, ודע זה, והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים ובין אמרו ויאמר אלהים, ובין אמרו בחלום הלילה ובין אמרו במראות הלילה...

8. נפש החיים (שער א', פ"ב)

ועי' זוהר (ויקרא י' ע"א ובפרשת בלק ר"ח ב') בענין "ויבא אלהים" דכתיב באבימלך ולבן ובלעם, פירוש, השר שלו, כי הם ממונים עליהם להנהיגם, וכן דייני מטה נקראים 'אלהים'...

9. מורה נבוכים (שם)

ובלבן ואבימלך ויבא אלהים וגו', וכ"ז פירשו אונקלוס ואתא מימר מן קדם ה' ולא אמר בשניהם ואתגלי ה'...

10. תרגום אונקלוס, פ' בלק

(כב ט:) - ויבא אלהים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך: ואתא מימר מן קדם יי לות בלעם ואמר מן גובריא האלין דעמך:

(כב כ:) - ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואלך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: ואתא מימר מן קדם יי לות בלעם בליליא [בבלעם ליליא] ואמר ליה אם למקרי לך אתו גובריא קום איזיל עמהון וברם ית פתגמא דאמליל עמך יתיה תעביד:

(כג ד:) - ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואל על פר ואל במוזבחת: וערע מימר מן קדם יי בבלעם ואמר קדמוהי ית שבעא מדבחין סדרית ואסיקית תור וזכר על כל מדבח:

(כג טז:) - ויקר יקוק אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר: וערע מימר מן קדם יי בבלעם ושוי פתגמא בפומיה ואמר תוב לות בלק וכדין תמליל:

11. מורה נבוכים ב:מב

וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה לנבואה, וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך, תדע שהגר המצרית אינה נביאה, ולא מנוח ואשתו נביאים, כי זה הדבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם, הוא כדמות בת קול אשר זכרוה החכמים תמיד, והוא ענין אחד ילוה לאיש שאינו מזומן, ואמנם יטעה בזה שתוף השם, והוא העקר הדוחה רוב הספקות אשר בתורה, והתבונן אמרו וימצאה מלאך ה' על עין המים, כמו שאמר ביוסף וימצאהו איש והנה תועה בשדה, ולשון המדרשות כלם שהוא מלאך:

12. מורה נבוכים ב:מה

והמדרגה ב הוא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד התחדש וישימהו לדבר, וידבר בחכמות או בתושבחות, או בדברי הזהרה מועילים, או בענינים הנהגיים או אלהיים, וזה כלו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהגייהם, וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש, ובזה המין מרוח הקודש חבר דוד תהלים, וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים, וכן דניאל ואיוב ודברי הימים, ושאר הכתובים בזה המין ברוח הקודש חוברו, ולזה יקראום כתובים, רוצים לומר שהם כתובים ברוח הקודש, ובבאור אמרו מגלת אסתר ברוח הקודש נאמרה, ועל כיוצא ברוח הקודש הזה אמר דוד, רוח השם דבר בי ומלתו על לשוני, ר"ל שהיא הביאתהו לדבר מאלו הדברים, ומזה הכת היו שבעים זקנים הנאמר עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו, וכן אלדד ומידד, וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת... וכן כל מי שבאהו כמו זה, ודע שבלעם גם כן מזאת הכת היה בעת שהיה טוב, וזה הענין רוצה באמרו וישם ה' דבר בפי בלעם, כאלו הוא אומר שברוח ה' ידבר, ומזה הענין יאמר הוא על עצמו שומע אמרי אל וגו'...